

CRÍTQUES A PLATÓ

Crítica al realisme de les Idees: al final de la seva vida, el mateix Plató va revisar la teoria de les idees, s'ha d'assenyalar que mai va arribar a negar-la però sí que va reconèixer els problemes que comportava. Alguns estudiosos són partidaris de considerar que aquesta autorevisió va ser potenciada per la influència del seu deixeble Aristòtil ja que en els seus diàlegs de vellesa apareixen crítiques molt semblants als de les proposades pel primer a la *Metafísica*.

Al diàleg *Parmènides* (o de les Idees) les revisions afecten sobretot a las relacions entre els dos móns (Món Intel·ligible i Món Sensible). Una de les característiques del Món de les Idees és que es troba radicalment separat d'allò sensible; si és tan diferent i està tan separat del Món Sensible, les Idees no poden ser la justificació de l'existència de les coses. Plató, anteriorment, havia dit que les Idees existeixen i per demostrar-ho recorria al fet de que es poden conèixer (mitjançant els nivells de coneixement), però com és possible que la veritat i l'existència de les Idees es basi en la possibilitat de coneixement d'aquestes?

Aristòtil va exposar el seu punt de vista sobre el problema amb l'argument del tercer home: si necessitem la idea d'home per explicar la semblança entre els homes concrets del Món Sensible, també necessitem un tercer model d'home per explicar la semblança entre aquests homes concrets i la Idea d'home; l'únic que aconseguim fent això és una cadena infinita d'idees d'idees i això no ens explica res, al contrari, ens condueix cap a l'absurd; Plató, en el seu intent d'explicar la realitat, la va duplicar, va postular l'existència de dos móns, amb la qual cosa, la dificultat també es duplica perquè ara també necessitem explicar l'altre món; el dualisme, per tant, no només no justifica res sinó que crea problemes. Podem considerar la possibilitat que gnoseològicament (a nivell de coneixement) existeixin dos móns, però no ontològicament (a nivell de veritat, d'ésser). Està clar, però, que el problema és que aquesta afirmació implica que les Idees no són veritats immutables sinó simples conceptes mentals.

Una altra crítica d'Aristòtil va dirigida a la justificació de la relació entre Idees i coses. Plató havia intentat demostrar l'existència dels dos móns a partir de la relació d'imitació (o participació) entre les coses i les Idees, però tampoc va arribar mai a concretar en què consistia exactament la "imitació". Sembla que l'única justificació d'aquesta teoria sigui l'exposició del mite de la caverna (on ens diu que les coses són com les ombres de les Idees) però una al·legoria no es pot considerar un argument consistent. Segons Aristòtil, dir que les Idees són els models dels quals participen les demés coses és el mateix que pronunciar paraules buides i formular metàfores poètiques.

Finalment, Aristòtil també critica la teoria de les idees per la seva incapacitat d'explicar el canvi. Un dels motius pels quals Plató havia elaborat la teoria era per intentar solucionar el problema del canvi i la permanència (els presocràtics ja havien donat algunes respostes sense cap resultat satisfactori); ell va optar per establir un dualisme metafísic, va postular l'existència d'una realitat on tot era permanent i immutable (el Món Intel·ligible) i va afirmar que la realitat quotidiana (Món Sensible), sotmesa al canvi, era una còpia imperfecte del món vertader. Ara bé, segons Aristòtil aquesta teoria no soluciona el problema inicial: si les idees són immòbils i invariables i les coses en són una còpia, aleshores les coses també haurien de ser immòbils i invariables; com que les coses, de fet no, no són invariables, sinó que canvien, no s'entén d'on prové el canvi (perquè està clar que no pot provenir de les Idees).

Crítiques a la teoria de l'ànima: la teoria platònica ens diu que l'ànima té una naturalesa divina, pertany al Món Intel·ligible però cau al Món Sensible i queda atrapada en un cos; Plató evidentment havia d'explicar aquesta caiguda i ho fa amb el Mite del Carro Alat (*Fedre*). El mite diu que l'ànima és com un carro de cavalls alats (un blanc i l'altre negre) conduïts per una auriga. L'auriga condueix els dos cavalls per el Món de les Idees, però aquesta conducció és difícil perquè els cavalls són diferents: el cavall blanc és bo i bell i el negre és tot el contrari. En un moment determinat l'auriga és incapaç de controlar els dos cavalls i cau el carro al Món Sensible dominada pel cavall negre. L'auriga representa la part racional de l'ànima, el cavall blanc les tendències nobles i el cavall negre les tendències materials. Plató en aquest mite ens explica com l'ànima (que és divina i és perfecte) cau atrapada en un cos. L'home seria el fruit d'aquesta unió antinatural i accidental entre ànima (espiritual) i cos (material). Com que el Món Sensible és defectuós, totes les coses que pertanyen a aquest també ho són i, per tant, el cos també és imperfecte. Plató desprestigia al cos, per a aquest, l'ànima és el reflex de l'home i arribarà a dir que el cos és la tomba de l'ànima.

El problema d'aquesta teoria és que no s'entén com l'ànima, que en teoria és tota divina i té tots els atributs del Món Intel·ligible pugui tenir una part amb tendències materials. Sembla que Plató va establir la tripartició de l'ànima per donar sentit al fet que es troba empresonada en un cos i per legitimar la divisió de classes socials de la República (depenent de quina part de l'ànima ens domina pertanyem a una classe o altre). Tot i això la teoria de l'ànima de Plató és problemàtica ja d'entrada. Ens podem preguntar, si l'ànima és tota ella divina i perfecta per què cau? I si cau perquè també té tendències materials d'on sorgeixen aquestes tendències? Com és possible que alguna entitat del Món Intel·ligible sigui imperfecte?

En diàlegs com *El Banquet* o el *Fedó* Plató desenvoluparà més de la qüestió de la naturalesa de l'ànima i elaborarà arguments per demostrar la seva immortalitat, fins i tot en algun arribar a comentar que l'única part de l'ànima immortal és el nous, la part racional, però igualment, això tampoc acaba de resoldre la qüestió de que en el Món de les Idees hi hagi una ànima amb tendències materials.

Crítiques a l'intel·lectualisme moral: aquesta és una doctrina que Plató va heretar de Sòcrates (el qual creia que tots tenim, en el nostre interior els valors morals), implica una identificació entre el coneixement i la virtut. El savi no pot fer mal i qui fa el mal és per ignorància. A partir d'aquest convenciment Plató lliga aquesta teoria a la política, justificant, d'aquesta manera el paper dels savis/filòsofs en el govern de la República: si els que coneixen la justícia obren en conseqüència, els més virtuoses són els filòsofs i són els més indicats per dirigir l'Estat. Aristòtil va criticar aquesta concepció ètica argumentant que la voluntat i el desig no tenen perquè obeir la raó i és possible obrar injustament sent-ne perfectament conscient, qui fa el mal no té perquè ser un ignorant. En la línia d'aquestes consideracions podem trobar nombrosos casos que contradirien la teoria socràtico-platònica, com per exemple, els casos de pederàstia comesos per homes de l'Església extremadament cultes. Per altra banda és important assenyalar que, tot i que les concepcions ètiques actuals estan bastant allunyades de l'intel·lectualisme moral, sovint es tendeix a pensar que fer el mal va unit a la ignorància dels individus ja que es cometrien menys crims si alguns delinqüents poguessin accedir a una bona educació.

Crítiques al model d'Estat de la República: Plató ens descriu una república on tots els aspectes de la vida dels individus estan controlats per l'Estat. L'educació té la finalitat de disciplinar als ciutadans; de fet els nens pertanyen a l'Estat (la família està prohibida) i seran educats per servir a la comunitat estrictament dins de les classes socials a les que seran consignats. Els nens amb alguna disminució seran abandonats en algun lloc fora de la polis i també proposa l'expulsió dels poetes i els pintors (perquè l'únic que fan és elogiar la bellesa del sensible). Plató també dirà que, en determinades circumstàncies, l'engany per part dels governants és legítim.

La crítica més freqüent assenyala que la República implica un model d'Estat totalitari, en la que els individus estan sotmesos, ningú és lliure i tots són esclaus del "bé comú". La manca de llibertat i la intromissió de l'Estat en tots els aspectes de la vida dels ciutadans són mesures pròpies dels règims totalitaris. Plató justificarà aquestes mesures dient que una polis justa és aquella que persegueix el bé de la comunitat però aquesta concepció ètico-política xoca amb moltes teories ètiques contemporànies més liberals com, per exemple, la d'Stuart-Mill; per aquest, la recerca del bé comú no podria mai justificar el totalitarisme ni la intromissió de l'Estat en la vida privada dels individus, la llibertat individual i la dignitat humana són un dels fonaments de l'ètica i si les vulnerem estem transgredint una regla imprescindible per ser feliç.

Per altra banda, Karl Popper (a *La societat oberta i els seus enemics*) diu que la divisió estricta de classes que proposa Plató és equiparable a considerar els individus com un ramat d'ovelles (artesans), dirigides per gossos (guardians), que segueixen les ordres dels seus amos (governants) els quals viuen estrictament separats del ramat humà.

També Popper assenyala que la República és, en realitat, una reacció defensiva en contra de la mentalitat i la concepció sofística de l'home; Plató veia que Atenes estava amenaçada per l'adveniment de noves idees com la individualitat, la llibertat i el relativisme estaven guanyant terreny i destruint la unitat sociopolítica de la polis (el gran invent dels grecs que els convertia en superiors a altres pobles). El problema és que Plató es va erigir com el gran defensor de Sòcrates i a la vegada va contradir alguns dels ideals del seu mestre, com la llibertat de pensament per la qual havia mort. Segons Popper, Plató es va convertir en el precursor de molts polítics que sovint apel·len a la moral, als sentiments humanitaris amb finalitats antihumanitàries i immorals.